

مطالعه ادبیات نظری اهمیت حاکمیت شرکتی و عملکرد در پژوهش های حسابداری

عشرت نظام پور^۱

احمد محمدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۰ تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۱۲/۲۵

چکیده

امروزه واژه راهبری حاکمیت شرکتی یک مفهوم مورد توجه و در حال تکوین در دنیای کسب و کار است. حاکمیت شرکتی شالوده روابط شرکت با گروه های ذینفع است. از راهبری شرکتی برداشت ها و تعاریف متنوعی وجود دارد. حاکمیت شرکتی در سطح خرد، دستیابی به اهداف شرکت و در سطح کلان، تخصیص بهینه منابع جامعه را در نظر دارد. این پژوهش مروری جامع بر ادبیات موضوع حاکمیت شرکتی می باشد به طور جامع و کلی میتوان حاکمیت شرکتی را اینگونه تعریف کرد: قوانین و مقررات، ساختارها، فرآیندها، فرهنگ ها و سیستم هایی است که به موجب دستیابی به هدف های پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان وضع می شود. در این پژوهش سعی شده است حاکمیت شرکتی از نظر محققان مختلف، اهمیت و نگرش های حاکمیت شرکتی مورد بررسی قرار گیرد.

واژگان کلیدی

حاکمیت شرکتی، اهمیت، شفافیت، ذینفعان

۱. استادیار دانشکده علوم انسانی، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد جاسک، جاسک، ایران.

۲. دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه آزاد بندرعباس، بندرعباس، ایران.

مقدمه

سابقه تاریخی حاکمیت شرکتی به گونه ای که امروزه مطرح است، به دهه ۱۹۹۰ و وقوع رسواییهای مالی در برخی از شرکت های بزرگ برمیگردد. بررسی علل و شرایط ایجاد این رسوایی ها مشخص کرده است که در موارد فقدان نظارت بر مدیریت، حاکمیت ناقص سهامداران شرکتها بر نحوه اداره امور و سپردن اختیارات نامحدود به مدیران اجرایی زمینه مساعدی را برای سوء استفاده آنان فراهم کرده است. علیرغم وجود برخی تفاوتها، به نظرمیرسد مبانی اصلی راهبری شرکتی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در طول زمان، مسیر همگرایی را پیموده است. برای تدوین نظام حاکمیت شرکتی مطلوب توجه به عوامل داخلی و بیرونی و نیز شرایط اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هر کشور ضروری به نظر میرسد.

یکی از عوامل اصلی بهبود کارایی اقتصادی نظام راهبری بنگاه حاکمیت شرکتی است؛ که در برگیرنده مجموعه ای از روابط میان مدیریت شرکت، هیئت مدیره، سهامداران و سایر گروههای ذینفع است. نظام راهبری بنگاه ساختاری را فراهم می کند که از طریق آن هدفهای بنگاه تنظیم و وسایل دستیابی به هدفها و نظارت بر عملکرد تعیین میشود. این نظارت، انگیزه لازم برای تحقق اهداف بنگاه را در مدیریت ایجاد، و زمینه نظارت موثر را فراهم می کند. به این ترتیب شرکتها منابع را با اثر بخشی بیشتری به کار می گیرند (مکرمی ۱۳۸۵).

تعریف سازمان OECD (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه) از حاکمیت شرکتی: حاکمیت شرکتی به مجموعه روابطی گفته میشود که میان مدیریت، هیات مدیره، سهامداران و دیگر اشخاص ذینفع یک شرکت وجود دارد. مهمترین هدف حاکمیت شرکتی صحیح: حقوق و رفتار مساوی با سهامداران، پاسخگویی، منافع سایر ذینفعان، نقش و مسولیت های هیات مدیره، امانتداری و رفتار اخلاقی، افشا و شفافیت، (داوری، ۱۳۹۰).

مفهوم حاکمیت شرکتی یک مفهوم نظارتی است. در حاکمیت شرکتی توجه عمده به ساز و کارها و فرآیند تسهیل کننده حیات سازمانها از طریق کنترل و نظارت معطوف است. حاکمیت شرکتی در معنای وسیعتر آن به دنبال ایجاد موازنه میان اهداف اقتصادی - اجتماعی و اهداف شخصی - گروهی است چارچوب حاکمیت شرکتی تنها به تخصیص بهینه منابع می انجامد بلکه لزوم پاسخگویی در قبال آن منابع را نیز ایجاد می نماید (امیدوار ۱۳۸۷)

از یک دیدگاه، حاکمیت شرکتی به رابطه بین شرکت و سهامداران محدود میشود. این یک الگوی قدیمی است که در قالب تئوری نمایندگی بیان میشود. همچنین حاکمیت شرکتی را میتوان به صورت یک شبکه از روابط دید که تنها بین شرکت و مالکان آنها (سهامداران) بلکه بین شرکت وعده زیادی از ذینفعان از جمله کارکنان، مشتریان، فروشندگان، دارندگان اوراق قرضه و... وجود دارند (حساس یگانه، ۱۳۸۴) حاکمیت شرکتی قوانین، مقررات، ساختارها، فرآیندها، فرهنگها و سیستمهایی است که موجب دستیابی به هدفهای پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان میشود (حساس یگانه، صدیقی، ۱۳۸۷) نظام حاکمیت شرکتی فرآیندی است که میتواند تا حدود زیادی پاسخگوی نیازهای مدیران موسسات واسطه گر مالی از جمله بانکها و ذینفعان آنها در خصوص جلوگیری و یا کنترل بحران بوده و آنها را

در شرایط بحرانی یاری نماید. مکانیزم های حاکمیت شرکتی نظیر کمیته های ریسک و حسابرسی و استفاده از حسابرسان داخلی و مستقل، منجر به گزارشگری صحیح و شفاف رویدادهای مالی، دسترسی سهامداران جزء به اطلاعات مهم مالی و نظارت بر عملکرد مدیریت اجرائی بانکها خواهد شد و پاسخگویی که یکی از اهداف کلیدی و جوه ره حاکمیت شرکتی معرفی شد هم وجبات مسئولیت پذیری و شفافیت مدیران شرکت در قبال نحوه ارائه عملکرد خود به سهامداران مشتریان، کارکنان، دولت و ناظران خارجی شده و نقش قابل توجهی در کارآمدی و سلامت نظام بانکی ایفا خواهد نمود (کشیری و یزدانی، ۱۳۹۲)

حاکمیت شرکتی پیش از هر چیز حیات بنگاه اقتصادی در دراز مدت را هدف قرار داده و درصدد است تنها از منافع سهامداران در مقابل مدیریت سازمانها حفاظت کند. دو هدف حاکمیت شرکتی عبارت است: ۱- کاهش ریسک بنگاه اقتصادی از طریق بهبود و ارتقای شفافیت و پاسخگویی. ۲- بهبود کارایی دراز مدت سازمان از طریق جلوگیری از خود کامگی و عدم مسئولیت پذیری مدیریت اجرائی (کیسی تامپسون و رانت ۲۰۰۵)

به دلیل مشکلات کنندگی (جدا شدن مالکیت از قدرت) امکان دارد مدیران شرکتها از منابع شرکت در جهت افزایش ثروت سهامداران استفاده نکنند. صاحبان امروزه بهترین راه حل این مشکل را در بهبود حاکمیت شرکتها میدانند. حاکمیت شرکتی شامل معیارهایی است که میتواند با افزایش عدم تمرکز در کنترل شرکتها، از قدرت مدیران در پیگیری منافع شخصی کاسته و باعث بهبود عملکرد شرکتها شود. دو دیدگاه نظری عمده شامل تئوری نمایندگی و تئوری ذینفعان در این مورد مطرح است هر یک از آنها به صورت متفاوت به موضوع حاکمیت شرکتی می نگرند تئوری نمایندگی به مشکل کارگزار و کارگمار و تئوری ذینفعان به مشکل کارگزار و ذی نفعان می نگرد. (حساس یگانه ۱۳۸۴)

مطالعات ادبیات موجود در خصوص اهمیت حاکمیت شرکتی نشان می دهد که هیچ تعریف مورد توافقی در مورد حاکمیت شرکتی وجود ندارد و تفاوت های چشمگیری در تعریف بر اساس کشورهای مختلف وجود دارد حتی در آمریکا یا انگلستان نیز رسیدن به تعریف واحد چندان کار آسانی نیست. با وجود این پراکندگی تعاریف از حاکمیت شرکتی و نتایج مختلف بدست آمده، اعم از میزان ارتباط و تاثیرات آن در شرکتها و بنگاههای مختلف که دیده شد در این تحقیق سعی میشود به جمع بندی ادبیات نظری و پژوهشی پرداخته شود تا بتوان خلاء عدم یکسان بودن نتایج پژوهش را شناسایی و مفهوم سازی کرد.

روش تحقیق

این پژوهش بر مبنای مستند سازی انجام می گیرد. مقالات و مطالعات مهمی که در زمینه حاکمیت شرکتی و اهمیت آن منتشر شده است بررسی خواهد شد.

اهداف تحقیق

۱- مطالعه ادبیات نظری اهمیت حاکمیت شرکتی و عملکرد آن

موضوع حاکمیت شرکتی از دهه ۱۹۹۰ در کشورهای صنعتی پیشرفته جهان نظیر انگلستان، استرالیا و برخی کشورهای اروپایی مطرح شد. سابقه این امر به گزارش معروفی به نام گزارش کادبری برمیگردد که در سال ۱۹۹۲ منتشر شد. در این گزارش به وجود سهامداران نهادی و برقراری سیستم کنترل داخلی و حسابرسی داخلی تاکید زیادی شده بود این گزارش در سال ۱۹۹۵ توسط کمیته گرینبری بررسی مجدد و در سال ۱۹۹۸ توسط کمیته هامپل نهایی شد اکثر کشورهای جهان دارای چنین نظام نامه راهبری بصورت مدون میباشند. در آمریکا نیز در سال ۲۰۰۱ باعث تصویب قانونی به نام ساربنز آکسلی یا همان حاکمیت شرکتی شد. در ایران پژوهشهای انجام شده در خصوص حاکمیت شرکتی بسیار کم می باشد. یزدانیان (۱۳۸۵) به بررسی تاثیر چند معیار از حاکمیت شرکتی بر کاهش مدیریت سود پرداخته است رهبری خرازی (۱۳۸۴) با بررسی وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکتهای پذیرفته شده بورس و مقایسه آن با کشورهای جهان، میزان رعایت حقوق سهامداران را مورد مطالعه قرار داده است نتایج حاکی از آن است که حقوق سهامداران در ایران رعایت نمی شود

۲- مطالعه پژوهش های تجربی اهمیت حاکمیت شرکتی و عملکرد در پژوهش های حسابداری

هرچند تشکیل شرکتهای بزرگ و تفکیک مالکیت از مدیریت در سطح جهانی در اواخر سده نوزدهم و اوایل سده بیستم صورت گرفته و قوانین و مقررات برای نحوه اداره شرکتهای تا دهه ۱۹۹۰ وجود داشته است با این همه موضوع حاکمیت شرکتی به شکل کنونی در دهه ۱۹۹۰ در انگلستان، آمریکا و کانادا در پاسخ به مشکلات مربوط به اثر بخشی هیئت مدیره شرکتهای بزرگ مطرح شده است. مبنای و مفاهیم حاکمیت شرکتی با تهیه گزارش کدبری (Cadbury) در انگلستان، مقررات هیئت مدیره در شرکت جنرال موتورز آمریکا و گزارشگری (Dey) در کانادا شکل گرفت. بعدها با گسترش سرمایه گذاری های بین المللی، نهادهای مختلفی همچون بانک جهانی، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) و ... در این زمینه فعال شده و اصول متعدد و متنوعی را منتشر کرده اند. یکی از آخرین اصول منتشر شده در سطح جهانی، اصول سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در سال ۲۰۰۴ است (حساس یگانه ۱۳۸۴)

بررسی ها نشان داد که تحقیقات انجام شده قبلی در زمینه حسابداری، مدیریت مالی و سایر حوزه های مربوطه از دیدگاههای قضاوتی به موضوع حاکمیت شرکتی پرداخته اند هر یک از این رویکردها به نحوی متفاوت به موضوع حاکمیت شرکتی اشاره داشته اند که ناشی از زمینه علمی خاصی است. (کوهن ۲۰۰۰). نکاریا (۲۰۰۴) در کشور هند به بررسی ارتباط بین حاکمیت شرکتی و استانداردهای حسابداری پرداخته است نتایج تحقیق وی نشان میدهد که حاکمیت شرکتی خوب، عملکرد بهتر شرکت و ارتباط بهتر با مالکان را فراهم می سازد. (بای چونگ و دیگران ۲۰۰۶) در مطالعات خود به بررسی رابطه ی بین مکانیزم های حاکمیت شرکتی و ارزشیابی بازار در شرکتهای پذیرفته شده در بازار سرمایه چین پرداختند. تجزیه و تحلیل های آنان نشان می دهد که سرمایه گذاران مبلغ اضافی با اهمیتی را برای حاکمیت

خوب شرکتها در چین پرداخت میکنند؛ بنابراین بکارگیری مکانیزم های حاکمیت شرکتی سود آوری شرکتها را به همراه خواهد داشت.

۳- مطالعه نتایج حاصل از پژوهش های تجربی اهمیت حاکمیت شرکتی و عملکرد در پژوهش های حسابداری حاکمیت شرکتی به دلایل زیر حائز اهمیت است:

- چارچوبی را برای ایجاد اعتماد بلندمدت میان شرکتها و تهیه کنندگان خارجی سرمایه فراهم میکند.
- با منصوب کردن مدیرانی که بانی تجربیات و ایده های جدید هستند تفار استراتژیک را به صدر شرکت هدیه میکند. مدیریت و نظارت بر ریسک جهانی پیش روی شرکت را منطقی می سازد.
- با تقسیم فرایند تصمیم گیری اتکای به مدیران ارشد و مسئولیت آنان را محدود می سازد (یوسف نژاد و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۶).

حاکمیت شرکتی به عنوان داشتن مشروعیت مسئولیت پذیری و شایستگی در حوزه سیاست و ارائه خدمات با احترام به قانون و حقوق بشر تعریف می شود. این مفهوم با گزارش کادیری که در آن ذکر شده است که چگونه حاکمیت شرکتی فعالیت های شرکتها را کنترل و مدیریت میکنند به راحتی قابل درک است با این حال گفته میشود که حاکمیت میتواند خوب یا بد مؤثر یا ناکارآمد باشد اما به آنچه در طول حاکمیت در نظر گرفته میشود و همچنین به ویژگیها یا میزان کیفیت مرتبط با آن، بستگی دارد (الاهدل و همکاران، ۲۰۲۰).

داویس و مارکوس (۲۰۲۱) اثبات کردند که حاکمیت شرکتی به جهانی سازی و مولفه های بازار سهام کمک می کند. این متغیر می تواند گزینه مهمی برای بهبود جهانی سازی و مولفه های بازار سهام باشد. جهانی سازی و مولفه های بازار سهام در این حالت گزینه مهم حاکمیت شرکتی می باشد. گزینه جهانی سازی و مولفه های بازار سهام می تواند در نهایت سبب کیفیت حاکمیت شرکتی گردد. به طوری که در یک تعریف جامع و فراگیر، هدف غایی از استقرار نظام راهبری شرکتی، دستیابی به پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان در شرکتها عنوان شده است. از سوی دیگری از اهداف اساسی بسیاری از اصطلاحات پیشنهادی برای نظام راهبری شرکتی افزایش شفافیت بوده است (هرمالین و ویسباچ، ۲۰۰۷).

جمع بندی و نتیجه گیری

حاکمیت شرکتی قوانین و مقررات، ساختارها، فرآیندها، فرهنگها و سیستمهایی است که به موجب دستیابی به هدفهای پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان می شود. علیرغم تعاریف متعدد که از نظام راهبری شرکتی ارائه گردیده است، شفافیت در همه این تعاریف مورد توجه ویژه قرار گرفته است. حاکمیت شرکتی به دلیل اینکه باعث ایجاد اعتماد بلند مدت میان شرکتها و تهیه کنندگان، ایجاد تفکر استراتژیک، منطقی سازی مدیریت و نظارت و محدود سازی اتکای به مدیران ارشد به دلیل تقسیم فرآیند تصمیم گیری، حائز اهمیت است سیستم حاکمیت شرکتی موجود در یک کشور به تعدادی عوامل داخلی از جمله ساختار مالکیت شرکتها، وضعیت اقتصادی، سیستم قانونی، سیاستهای دولتی و

فرهنگ، معین می شود. ساختار مالکیت و چارچوبهای قانونی از اصلی ترین و تعیین کننده ترین عوامل سیستم حاکمیت شرکتی هستند همچنین عوامل خارجی از قبیل میزان جریان سرمایه از خارج به داخل، وضعیت اقتصادی جهانی، عرضه سهام در بازار سایر شرکتها و سرمایه گذاری نهادی فرامرزی، بر سیستم حاکمیت شرکتی موجود در یک کشور تاثیر دارند در خاتمه باید گفت در عصر جهانی شدن و گسترش خصوصی سازی، حاکمیت شرکتی سرودی نو برای هزاره نو است و بدون توجه به آن، خصوصی سازی و جهانی شدن مختل و یا غیر ممکن است.

منابع

اسکندر، ه، حساس یگانه، ی، مرادی، م (۱۳۸۷) بررسی رابطه بین سرمایه گذاران نهادی و ارزش شرکت، بررسی حسابداری و حسابرسی، ۱۵ (۵۲): ۱۲۲-۱۰۷.

حساس یگانه، یحیی، (۱۳۸۴)، سیستم های حاکمیت شرکتی، حسابداری، شماره ۱۶۹

حساس یگانه، یحیی؛ صدیقی، روح الله. (۱۳۸۷). رابطه بین ساز و کارهای حاکمیت شرکتی و کارایی مدیریت موجودی کالا (مطالعه موردی: شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران).

قدس، علی سینا، (۱۳۸۸) حاکمیت شرکتی و اصلاح ساختار هیئت مدیره، ماهنامه تدبیر، شماره ۲۴ بهمن ماه

یزدانیان، نرگس (۱۳۸۵) نقش حاکمیت شرکتی در کاهش مدیریت سود، رساله جهت اخذ کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی تهران

رهبری خرازی، مهسا (۱۳۸۴) مطالعه و شناخت وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار

تهران و مقایسه آن با کشورهای جهان، رساله جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی تهران

کشیری، غلامرضا، یزدانی، محبوبه (۱۳۹۲) کنفرانس بین المللی اقتصادی با رویکرد بر مدیریت و حسابداری

یوسف نژاد، مهسا؛ هاشمی تیله نوئی، مصطفی؛ صمدی، فاطمه (۱۳۹۹). بررسی تاثیر قدرت سهامداران عمده بر کیفیت

حاکمیت شرکتی و تاثیر حاکمیت شرکتی بر کیفیت سیستم مدیریت، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار،

پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی، سال چهارم، شماره ۳ (جلد یک)، صص ۱۳ - ۲۴.

Hermalin, B.E and Weisbach, M.S. (2007), "Transparency and Corporate Governance", university of California and University of Illinois, Working Paper.

Keasey, K. Thompson, S. and Wright, M. (2005). corporate governance, John Wiley & Sons Inc

Al-ahdal, W. M. Alsamhi, M. H. Tabash, M. L, & Farhan, N. H. (2020). The impact of corporate governance on financial performance of Indian and GCC listed firms: An empirical investigation. *Research in International Business and Finance*, 51, 101083

Davis, G. & Marquis, C. (2021). The globalization of stock markets and convergence in corporate governance. In *The economic sociology of capitalism* (pp. 352-390). Princeton University Press.

Abstract

Today, the term corporate governance is an important and developing concept in the world It is business. Corporate governance is the foundation of the company's relations with the interest groups. There are various perceptions and definitions of corporate governance. Corporate governance at the micro level considers the achievement of the company's goals and at the macro level, the optimal allocation of society's resources. This research is a comprehensive review of the literature on the subject of corporate governance. It is the processes, cultures and systems that are established by achieving the goals of accountability, transparency, justice and respecting the rights of the beneficiaries. In this research, it has been tried to examine corporate governance from the point of view of different researchers, the importance and attitudes of corporate governance.

Keywords

corporate governance, importance, transparency, stakeholders
